

NOTÍCIES HISTÒRIQUES SOBRE LA PSICOLOGIA DELS OLOTINS

*Jordi PUJIULA I RIBERA

Abans de plantejar-nos l'estudi de les referències històriques sobre la psicologia i la psicopatologia dels olotins, no podem deixar d'assenyalar el relativisme amb que encara avui hem d'apropar-nos a aquests temes, i fer-nos almenys dues preguntes que han d'ésser un preàmbul necessari. Preguntes que difícilment seran contestades amb els actuals coneixements de la Psicologia com a disciplina científica, i molt menys amb aquestes breus referències històriques.

De primer, cal demanar-nos si és procedent establir trets psicològics comuns a un conjunt social com és els habitant d'una nació, d'una comarca, o d'una vila. Les bases pel coneixement del que hauria d'ésser una psicologia comunitària, nacional, o racial, són més que discutibles. Més si tenim en compte el lamentable abús que se n'ha fet d'aquestes qüestions, i les nefastes conseqüències històriques que ha reportat l'establiment d'unes suposades característiques, físiques i psicològiques, a una raça determinada. Tot i que encara se sol utilitzar amb massa facilitat termes com la psicologia dels catalans, el temperament anglès o el caràcter dels alemanys, el terreny és suficientment relliscós com per establir estudis validats que donin peu a aquesta mena d'afirmacions. Fent referència a aquests temes no podem deixar de mencionar aquí, l'obra de l'olotí PERE MÀRTIR ROSSELL I VILAR (Olot 1882-Barcelona 1933), ver-tader teòric del racisme a Catalunya, que amb les seves teories "raciològiques" intentà demostrar l'existència d'una raça catalana específica, i les diferències que, segons ell, existien entre les ètnies pures i els "mestissos" (1).

La segona pregunta seria, evidentment, la de saber si és possible delimitar un caràcter particular als olo-

* Metge Psiquiatre - Olot.

tins. Si els habitants d'aquesta capital de la Garrotxa posseeixen o no trets temperamentals diferenciats, per exemple, dels ripollesos, o dels empordanesos, del comú dels catalans o de la resta d'habitants del planeta. En aquesta qüestió, com veurem, el nombre d'autors que han intentat definir el problema ha estat molt nombrós, i és, de fet, l'objectiu principal d'aquesta ponència.

Dividirem les fonts en dues categories: D'una banda, les visions que sobre el caràcter local han tingut els historiadors, els viatgers, els literats... D'un altre cantó, ens referirem a les notícies i treballs desenvolupats per metges, psiquiatres, o sociòlegs, que, a priori, podem considerar com a més carregades d'interès per a nosaltres.

Les fonts històriques i literàries

Tot i que els primers documents sobre Olot es remunten al segle IXè., les primeres referències sobre les particularitats i el temperament dels seus habitants no apareixen pràcticament fins a finals del XVIIIè., i plenament al passat segle, coincidint amb el canvi de mentalitat històrica i social que amb la il.lustració farà desenvolupar el pensament científic modern, alhora que es desvetlla l'interès dels forasters per a la nostra, aleshores, puixant vila, en plena industrialització.

Res no diuen dels olotins el Pare MANUEL MARCILLO (1685), ni PERE DE MARCA (1688). Alguns viatgers il.lustrats, com JAUME AMAT, o el pare MASDEU (2), a la recerca d'informació de l'estat del país, gairebé una tasca d'espionatge a finals del XVIII, ens parlen dels tallers, les cases, i la situació d'un Olot pre-industrial, però no aporten encara res al coneixement físic o psicològic dels seus habitants. Només FRANCISCO DE ZAMORA (Villanueva de la Jara 1757-1812), el 1790 ens gosa donar una pinzellada, en un dia escàs que sojornà a la ciutat: Las mujeres trabajan a corrillos sentadas en medio de las calles haciendo media con un movimiento extraordinario; generalmente son feas (3). Referència, com veiem, ben galdosa, per començar.

Fins al 1860 no apareix pròpiament la primera Història d'Olot. Es tracta de l'obra de l'ESTEVE PALUZIÉ I CANTALO-

ZELLA (Olot 1806-Barcelona 1873): "Olot. Su comarca, sus extinguidos volcanes". Aquí ja trobem un capítol dedicat al Carácter, usos y costumbres de los habitantes de Olot. Si bé Paluzié és el primer historiador que fa referència als trets diferencials psicològics dels olotins, no féu en realitat més que recollir els treballs previs, que citarem més endavant, del Dr. PERE CASELLAS, del Dr. TORÀ, i de FRANCESC DE BOLÓS, especialment el primer d'ells, publicat el 1849. Val la pena recollir el que diu PALUZIÉ: El carácter de los naturales es franco, alegre, sencillo e ingenuo: complacientes con los forasteros a quienes profesan pronto sincera amistad. Son sumamente compasivos con sus semejantes, de modo que acuden con prontitud a socorrer cualquier desgracia, sin que jamás se haya conocido el indiferentismo entre ellos, ni aun con los extraños. En un acceso de cólera fulminarán cualquier anatema contra el que les haya dado motivo de resentimiento, pero serán los primeros que volverán a salvarle de cualquier peligro que corra, y procurarán evitarle el castigo a que se hubiese hecho acreedor. Tienen suma aversión a las desgracias y a cualquier clase de penas aflictivas que se impongan a la especie humana. La compasión es en ellos un hábito muy arraigado. Esta virtud les hace arrostrar muchas veces peligros de mucha trascendencia. La satisfacción que hallan en hacer una buena obra es inexplicable. La visió liberal d'en PALUZIÉ es deixà també traslluir quan retreu: Sus habitantes son pacíficos por naturaleza, dóciles, sufridos y tolerantes; pero en materias religiosas demasiado cuidadosos./.../Las mujeres tienen buen talle, ojos penetrantes, buen color y cara afable; son cariñosas, despejadas y buenas madres: mas en general tal vez demasiado devotas, por cuya circunstancia en algunas ocasiones faltan a sus deberes domésticos (4). És clar que PALUZIÉ fou també un crític sever, per raons històriques ben conegudes, del caràcter dels seus conciutadans. A dos articles de la premsa de l'època, publicats a l'Aurora Olotense, poc abans d'aparèixer la seva "Història d'Olot", el 1859, ja descobria una amarga veritat del caràcter olotí: La hipocresia hermanada con el fanatismo. Per a ell, els habitants de la vila: Todos se creen autorizados, y aun quizás obligados a ajar tanto al que descuella en letras, artes o industria, como al más

miserable. La intolerància i el fanatisme, són las hidras que han contagiado a los naturales de esta vila, y han levantado diques formidables para contener el progreso de la ilustración. La hipocresia, agermanada al fanatisme domina als individus per a poderse entregar con mas libertad al desenfreno de sus pasiones, y asi es que profanando a la sana moral, con palabras y acciones místicas aparentan lo que no son, y con esta perversa conducta creen engañar a Dios como engañan a los hombres (5).

A partir d'aquest moment les referències a la personalitat olotina es multiplicaran, sovint repetint els mateixos tòpics. Si ens fixem, per exemple, en els clergues que, sempre preocupats per les qüestions morals del poble, han escrit sobre Olot, tindrem també un nodrit capítol de notícies sobre el caràcter dels olotins. De primer Mn. JOSEP GELABERT (El Morell 1859-Llagostera 1936), el 1908, a la seva "Guia Il.lustrada d'Olot", ja diu que les línies generals de la fesomia i l'esperit són les que convenen a ne'ls habitants de la comarca olotina, com a fills lilegítims del poble català, però troba que Olot es diferencia dels altres pobles del restant de Catalunya per unes línies marcada i exclusivament característiques, fent d'ell un poble tal volta únic en la Regió. Son aquelles: la religiositat, cultura, industria i jovialitat (6). Pel canonge de Vic, Mn. JAUME COLLELL (Vic 1846-1932), els olotins són una representació típica del bon humor català, i els caracteritza la franquesa, la ingenuïtat, la diafanitat d'expressió, mai amb segones intencions, i un sentit fi d'ironia en jutjar coses i persones. (7). Un treball molt concret sobre el tema, el desenvolupà Mn. FEDERIC MARTÍ I ALBANELL amb el nom de "Manifestacions psicològiques dels olotins" en una conferència als anys trenta. A través de les dades històriques resumeix els per a ell trets psicològics bàsics dels habitants d'Olot en les tres virtuts jocfloralesques: Fe, Pàtria i Amor (B). L'escolapi Pere JOAN VILA dirà encara el 1946, repetint autors precedents: Como la respuesta debe ser general, bien podemos afirmar que los olotenses son activos, laboriosos, emprendedores, compasivos con sus semejantes, serios, poco habladores, reservados y poco entregados a los desconocidos, amantes de sus tradiciones, cultos y de cristianas costumbres (9).

Deixant ja els autors eclesiàstics, la llista dels homes de lletres (poetes, escriptors, historiadors...) que han escrit sobre els olotins seria extensíssima, i ultrapassa probablement les intencions d'aquest treball. Per a donar una ràpida pinzellada, podem citar a SEBASTIÀ SANS I BORI (Barcelona 1852-Arenys de Mar 1928) que remarcava el 1905: Pecaria jo d'adulador si digués que al peu del Montsacopa tot son flors i violas, pintant-hi ab colors rosats una mansoya Arcadia (...) dech senyalar en el poble olotí una nota marcadíssima, tal es un sentiment religiós intim y d'admirable espontaneïtat, que informa les costums de totas les classes socials. (...), sens comunicar a la vila aspecte levitich ni ayres de misticisme, com en altres passa, ben al contrari. Olot, pe'l geni e inclinacions de sos fills, es més abiat població enjoyada y expansiva que trista y encongida, sols que'l bon humor y l'expansió no hi destorban de que en familia's resi'l sant rosari: (10) Aquesta comparança amb altres pobles ha estat també desenvolupada per diferents autors, així JOSEP SADERRA (Olot 1850-Barcelona 1924) establí el 1914: Una diferència entre la Suiça "Suiça" y aquesta Suiça Catalana, y no està precisament en llurs atractius naturals, sino en els homes d'una y altra Suiça. Els d'allà fan tot quant saben y poder per aumentar els atractius y belleses del seu país, y els d'aquí sembla que estudian ab el dimoni per espatllar tot lo que tocan (11). Ja més aprop en l'espai i el temps, RAFAEL BENET ens comparava el 1922 als empordanesos: Trobareu la gent més comunicativa, més alegre que la d'aquí baix i direu a l'amic, que'ls olotins tenen encara un bon gra d'empordanès; però l'amic us respondrà que'ls empordanesos encara els troben tristos. Aquesta joia de la gent d'Olot, deu ésser un antídote a la solitud, a l'apartament del món, tancats en aquella vall tan fina, amb comunicacions rudimentaries. (12).

D'entre els historiadors, l'opinió de MIQUEL JUANOLA citant a CASELLAS i PALUZIÉ, era de que els olotins de finals del segle passat eren: religiosos, caritatius, francs, senzills, hospitalaris, cerimoniosos, i festejadors, i sobretot, molt amants dels seus costums i tradicions (13).

Com a contrapunt, val la pena, però, citar un treball sense signatura de "El Deber", l'any 1930, en que s'analitzen els defectes genèrics locals, i que es resumeixen en dos:

-1er. defecte, comú a tota la gent de muntanya: l'ésser sorruts i desconfiats.

-2ón. defecte, exclusivament olotí, el preguntar de se guida a tot visitant abans que res més, si ja ha anat a missa (14).

Per acabar aquest capítol, no ens resta sinó referir-nos al recull que fa JOSEP ROMEU, de les notes literàries sobre els olotins en el seu llibre "La comarca d'Olot vista pels escriptors catalans", on cita a JOSEP ARRAU, MANUEL RIBOT, MIQUEL UTRILLO, CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA, PAU ESTORCH I SIQUÉS, RAMON VINYETA, i els ja estudiats SADERRA I BENET, que en els seus treballs literaris, apunts d'excursionistes, o poesies, han deixat una nota sempre amable referida als homes i dones d'Olot. (15).

Les topografies mèdiques

Si hem dit ja que la primera Història d'Olot, pròpiament dita, no s'edità fins el 1860, durant els primers anys del segle XIX ja havien aparegut remarcables notícies històriques sobre la ciutat i els olotins, que serviren a PALUZIÉ per a descriure el seu capítol sobre els costums i el caràcter local. Es tracta dels treballs coneguts com a topografies mèdiques.

A Catalunya, a les primeries del segle passat, el "Periódico de la Sociedad de Salud Pública de Cataluña" va facilitar mitjançant la "Introducción a la clave topográfica", del Dr. DURAN, i a la "Clave que se propone para facilitar la formación de la topografía de los pueblos que componen la provincia de Cataluña", l'aparició de nombrosos treballs descriptius mèdics, a diferents ciutats del país, entre elles Olot (16), estimulades pels premis que instituí l'Acadèmia de Medicina de Barcelona. Premis que inicià FRANCESC SALVÀ I CAMPILLO per induir als metges rurals a l'observació i l'estudi (17). Aquí és on trobem pròpiament les primeres notes sobre psicologia dels olotins fetes amb

critèris mèdics. Les topografies mèdiques d'Olot que coneixem són quatre: "Primeras lineas topogràficas de la villa de Olot en Cataluña. Simple bosquejo que dedica a su cara Patria el ciudadano D. DOMINGO TORA, Médico", l'any 1822. Aquesta monografia que resta inèdita, fou resumida i estudiada pel Dr. JOAQUIM DANÉS I TORRAS, que guardà l'original, en el seu llibre "El Centenari d'un Manuscrit Olotí (1822-1922)" (18).

D'aquests mateixos anys, sense que es pugui fixar la data precisa, però que semblaria lleugerament posterior, tenim els "Datos para una Topografía Médica de Olot" del farmacèutic Dr. FRANCESC DE BOLÒS I GERMÀ, manuscrit que fou recollit a la tesi doctoral del Dr. MIQUEL DE GARCANTA: "Francisco de Bolós y la cultura de su tiempo", el 1936 (19).

El 1849 apareix editat el "Ensayo topográfico-filosófico-médico, o sea reseña circunstanciada de la localidad y de los habitantes de la M.L.V. de Olot", del Dr. PERE CASELLAS I COLL (20). La darrera de les topografies mèdiques del vuit-cents, de les que tenim notícia, correspon al "Ensayo Topográfico médico de Olot", del Dr. AGUSTÍ BAS SOLS PRIM, metge olotí (1853-1919), que li valgué el 1880, el títol d'Acadèmic corresponent de la de Medicina de Barcelona, treball que encara resta inèdit, si no anem errats, i del que ben segur ens donarà referències, avui mateix, el Dr. JACINT CORBELLA, en la seva ponència.

Les notícies sobre la psicologia i la psicopatologia dels olotins que ens donen aquests treballs són variades. Llevat de la darrera, del Dr. BASSOLS, i de la que no en tenim més referències.

Començant pel treball del Dr. DOMÈNEC TORÀ (Olot 1794-1857), trobem que la descripció que fa dels olotins del seu temps és de que són: forts, actius, laboriosos, de musculatura proporcionada, de bona fe, poc o molt supersticiosos, amics d'establir comparacions, vacilants en llurs impetuoses resolucions, oberts, i francs fora d'Olot, i poc sociables dintre de la vila, i molt devots... (21).

Com a trets negatius, el Dr. TORÀ retreu: el mam-bó, les manies d'atribuir-ho tot als cucs, la creença en la

neurella baixa, l'excessiva fe en les espatlladures, i l'afecció a consultar els curanderos.

Sobre la primera qüestió, diu el Dr. TORÀ, que les mares olotines Coadyuvan a sacrificar una rica porción de niños, por el mal entendido régimen y el abuso del vino generoso. Elias con el dulce título del "mam-bó", hacen tragar el veneno a la inocente niñez. Probablement és aquesta la primera referència històrica local al tema de l'alcohol i la seva nocivitat per la salut, que segons l'autor es consumia a raó de 312 càrregues de vi setmanals (22). Una altra de les agudes observacions que fa aquest autor és la de que: Es una trivialidad en las mujeres que no saben observar y ver sinó con ojos verminosos atribuir todas las enfermedades de la puericia a las lombrices, siendo un cálculo errado el fruto de sus observaciones y pronósticos (23). El Dr. DANÉS, deia, cent anys més tard, que encara podia suscriure aquesta opinió. Probablement encara trobaríem prous exemples actuals d'aquesta creença. A l'igual que el costum de consultar curanderos, creure en la patologia de la neurella baixa, i la no menys usada teràpia d'arreglar espatllats.

La topografia mèdica de FRANCESC DE BOLÒS (Olot 1773-1844), és potser menys rica en indicacions sobre el caràcter dels olotins. Fa si més no, una primera i curiosa indicació que: Ocasiona a los vivientes dolor de cabeza, inapetito y grande inacción y postración de fuerzas. Una altra opinió, encara unànimament compartida. També feu referència BOLÒS al tema de l'alcoholisme quan diu: Son muy aficionados al vino y éste opino les daña mucho, porque con un bocado de pan harán un exceso de él, y como el vino que se bebe en Olot, viene casi todo del Ampurdán en donde tienen la pésima costumbre de poner hieso, es muy fuerte, y les perjudica mucho más (24).

De totes les topografies mèdiques del passat segle, és la del Dr. PERE CASELLAS (Torroella del Montgrí ?-Ridaura 1863), la més interessant pel que fa a l'estudi del caràcter i el temperament dels olotins. En el seu llibre, trobem la Carta tercera, que tracta Sobre los caracteres físicos de los habitantes de la villa de Olot y su comarca,

i la Carta quarta Sobre los caracteres morales de los habitantes de la villa de Olot y su comarca, usos, hábitos y costumbres de los mismos. L'estudi que fa CASELLAS dels olotins es basa encara en els principis dels 4 temperaments hipocràtics, i en la complexió física. Enten que les condicions ambientals, el lloc, la vida, els costums, i els aliments, originen diverses tipologies. Des del punt de vista físic estableix una marcada diferenciació entre els habitants de la vila i els del camp. Els de la vila: Debilitan sus complecciones con la inacción o la reclusión, y se hacen más flojos a la par que mas irritables, sensibles y delicados: más cuidadosos, o a lo menos, más pensativos o cabilosos y más lujosos, miran, desean y aspiran a las comodidades de que gozan sus más aventajados: las ambicionan y sufren por su falta: Causas por cierto de inquietudes morales y de sufrimiento de espíritu que al paso que los hacen menos tolerantes y menos apacibles... La gent del camp és, segons CASELLAS, menos delicada y más robusta su sensibilidad interna tampoco es tan movable porque no es tan impresionable ni su espíritu recibe los sacudimientos que traquean los de una vida pasiva, contemplativa o entregada a la molicie, se contentan más facilmente de su suerte, se acomodan más de buena gana a las rutinas de sus mayores sin inquietarse por sus reformas, y asi viven más tranquilos y con más impasibilidad.

En el treball del Dr. CASELLAS, trobà que hi havia una predominància de temperaments segons l'edat i el lloc d'on provenien els homes i les dones d'Olot. Per resumir:

-Entre els nens de la comarca trobà un predomini del temperament limfàtic, ja fos pur o escrofulós.

-Entre les dones del camp predominava el limfàtic-sanguini.

-Pel que feia a las mujeres más acomodadas y más delicadas de la villa, trobava un gran nombre de temperaments limfàtics purs i nerviosos.

-El limfàtic-biliós era predominant entre els adults de la vila, i el sanguini-biliós entre els del camp.

També féu referència el Dr. CASELLAS, a l'abús del vi i a les tares hereditàries ocasionadores de nombrosos transtorns físics i morals.

La descripció que fa del caràcter és la de que l'oloti és franco y amigo principalmente con los forasteros, y compasivo con todos hasta con sus mismos enemigos; aborrecen las desgracias y castigos aun de estos últimos (...) Son pacíficos por naturaleza y por costumbre, dóciles o sufridos y tolerantes; un alguacil basta para mandarlos en tiempos quietos y de paz.

En aquesta monografia del Dr. CASELLAS, publicada el 1849, hi trobem per primera vegada unes indicacions sobre psicopatologia que són de notable interès. Així ens descriu una síndrome que anomena "pobresa o dolor de cor". Semejante dolencia o impresión del estómago es bastante comun y aterroriza a los que la padecen, hasta llegar a alimentar en ellos ciertas preocupaciones; difíciles de destruir. Problement avui interpretariem aquest quadre com un estat depressiu o malenconiós. També fa referència a la terapèutica per a aquest quadre psicopatològic: La llet de burra, de cabra, i de vaca, para las debilidades principalmente de la boca del corazón, como se las llama a algunas gástricas o histéricas, muy comunes mayormente entre las mujeres. Més curiosa resulta certament la nota sobre el remei aplicat a un altre transtorn mental: La aplicación de un pichon abierto en la cabeza de los delirantes o que se crean con inflamaciones cerebrales está muy en crédito (25).

Aquestes topografies mèdiques han estat durant molts anys la base per les descripcions psicològiques dels olotins, que els historiadors han fet servir gairebé fins als nostres dies, i constitueixen unes referències bibliogràfiques obligades de la Història de la Medicina a Olot.

L'obra del Dr. JOAQUIM DANÉS I TORRAS

Aquest il·lustre metge i historiador olotí (Olot 1888-1960) marca un punt d'inflexió en la descripció del temperament i l'etnografia local, com el marca probablement en el coneixement de la història general d'Olot. A la seva monumental, i en curs de publicació, "Història d'Olot", redactada a partir dels anys 40, DANÉS dedica un interes-

sant capítol a l'Etnografia i Caràcter.

Bàsicament, conclueix el nostre historiador, els olotins participen de les característiques comunes dels Catalans, sense que hagi uns trets locals ben acusats, tant a nivell tipològic com psicològic. Hi ha de tot, dirà. Són els olotins forts, actius, laboriosos, francs, greus, morigerats, intel·ligents, compassius (...) Que són gent de fidelitat i formalitat de tracte, amics d'especulacions de bona fe, observants de les virtuts, cautelosos, generosos, caritatius, poc o molt desconfiats, de bon humor, expansius, no massa sociables, etc... etc..., com la majoria de catalans de tot arreu.

Tot i això, després d'aquesta necessària dosi de relativisme en les fins aleshores conegudes descripcions psicològiques, el Dr. DANÉS introdueix un nou factor en el coneixement del caràcter local, i és que per primera vegada es refereix plenament al paràmetre "temps històric" com a modulador de la personalitat col·lectiva. Si tenim en compte que l'autor escrivia als anys 40, després d'una cruel guerra, i una personalment patida repressió política i cultural, entendrem quan diu que els olotins s'han tornat després de la guerra, més egoistes, més epicurians, d'una moral més elàstica, més desconfiats, més supersticiosos, més vacilants, més reservats, i més carregats de defectes comuns que mai. Si no fos, afegeix el consol d'èsser un mal general.

A l'hora de justificar des d'un punt de vista històric els trets essencials dels olotins, el Dr. DANÉS no sap estar-se, però, d'assenyalar els Trets característics que formen un diferenciació, principalment moral en el conjunt de la població olotina. El mateix DANÉS estableix el següent esquema (26):

Qualitats morals: - La pietat.
- La capacitat industriosa i operant.
- La disposició, ara gairebé natural, per les arts plàstiques.
- L'expansibilitat ben entesa.

- Defectes inveterats: - La desconfiança.
- L'agressivitat sornaguera.
- La fermetura exagerada, o manca de cosmopolitisme.
- Condicció física: - La salameria del parlar, o cantarella.

Per un altra banda, el Dr. DANÉS estudià el problema de l'alcoholisme a Olot, amb l'anàlisi estadístic del consum d'espirituosos a la ciutat, durant el període 1908 a 1917. Així concluïa: Que cada un dels 8000 olotins es begui diàriament 307 grams de vi, no és cap cosa extraordinària, però que pugui haver mil que es begui 64 grams diaris de licors i aiguardents, és una intemperància fenomenal (27).

Aquesta malaltia social de l'alcoholisme, que ja havien remarcat el Dr. TORÀ o BOLÒS, mereixeria probablement una altra comunicació. Diguem però que tradicionalment s'ha considerat a l'alcoholisme com una xacra ben nostra, fins al punt que la paraula olotí és sinònim de bebedor excessiu. La nostra paremiologia local és plena de dites i refranys referents al vi i a l'afecció que hi tenen els seus habitants (28).

Sobre la psicopatologia dels Olotins.

Les fonts literàries són sovint elogis desmesurats o crítiques més o menys interessades al caràcter local. Encara que hem trobat referències als trastorns mentals dels olotins en l'obra del Dr. CASELLAS (1849), les dades sobre psicopatologia local com correspon a una disciplina científica relativament moderna, no apareixen fins als anys 40 d'aquest segle.

El primer estudi del que tenim referències, sobre malalties mentals a la comarca correspon a la monografia del Dr. MANUEL ALEGRE I PARAISO, metge del manicomi provincial, i del cos de presons. El 1943, el Dr. ALEGRE publicà el seu "Estudio Psiquiàtrico de la Provincia de Gerona". A més de parlar del manicomi de Salt, del que precisamentenguany se celebra el centenari de la seva fundació, l'opuscle recull unes dades estadístiques a partir dels malalts ingressats en la Institució al llarg de 25 anys, del 1918 al 1942, sobre patologia mental, i distribució comar-

cal.

Aquí ja trobem aplicats uns criteris psicopatològics clínics, bàsicament fenomenològics, seguint les nosotàxies desenvolupades per Krepelin i Bleuler i l'escola psiquiàtrica alemanya, tot i les referències que es fan sovint a l'obra del gran psiquiatra català, EMILI MIRA.

En el capítol dedicat a la Garrotxa, el Dr. ALEGRE diu que les patologies que més freqüentment es donen a la comarca son: L'Alcoholisme, la Psicopatia constitucional, la Psicosi maniàco-depressiva, i l'Oligofrènia congènita. En aquestes 4 patologies, la Garrotxa ocupava el primer lloc en la distribució provincial per comarques. Disfrutàvem d'un segon lloc en el "ranking" de la província pel que fa a la Paràlisi general progressiva, la Psicosi arterioscleròtica, les Reaccions psicògenes, i la Debilitat mental. Cal mencionar la baixa incidència comarcal d'Esquizofrènies, Parafrènies, Paranoies, Psicosi senil, i Histèria, que segons l'estudi predominen a les comarques de marina. És a dir, a la comarca hi hauria una incidència major de malalties considerades com a degeneratives-hereditàries, orgàniques, i tòxiques.

Tenen un cert interès des del punt de vista històric, les argumentacions que fa el Dr. ALEGRE, per explicar aquesta patologia comarcal. Sobre l'alcoholisme no fa més que afermar el que ja havien dit els nostres topògrafs del segle XIX. Utilitza les dites i adagis populars, i atribueix com a factor concomitant la monòtona nutrició que agreuja sempre la malaltia de l'alcoholisme.

Sobre la Psicopatia constitucional, ell ho atribueix a lesiones directas del plasma germinal y presuponiendo un factor hereditario para su producción, no es de extrañar se presente en esta comarca donde existen suficientes causas que pueden determinarla.

De la Psicosi Maniàco-Depressiva, ens dirà que està lligada a factors orgànics i endocrins (tiroïdals i hipofisaris), frecuentes en este terreno y más hacia la Alta Garrotxa, i també segons la teoria de Pierre Janet, a les reaccions de "fracàs i triomf", que suelen darse en muchos

de los habitantes de esta comarca, dada su condición de artistas y emprendedores, cuando sus medios no les permiten llegar al punto deseado, ocasionando el consiguiente fracaso, que determinaría un sufrimiento y contracción, o cuando, alcanzado lo soñado o deseado, les produciría una alegría con la consiguiente expansión.

Sobre les Oligofrènies congènites, el Dr. ALEGRE creu que l'explicació és senzilla si observamos el género de vida de los habitantes de la misma, teniendo en cuenta además el predominio del alcoholismo, generaciones endocrinas, y la falta de relación de los habitantes con los núcleos de civilización que les proporcionaría una mayor adquisición de caudal intelectual, al propio tiempo que una mayor facilidad para tratarse de sus taras, unido al hecho de que sus viviendas están empotradas en montañas, con una alimentación deficiente y falta de proteínas, además de que no nos es desconocido que existen tipos cretinoides y con mixedemas (29).

Argumentacions prou pintoresques algunes d'elles, però que corresponen al primer estudi que aporta dades al coneixement de la patologia mental a la Garrotxa.

A partir del 1981, s'obre a Olot el sector psiquiàtric de la Garrotxa, lligat a la xarxa psiquiàtrica de la Diputació de Girona, vinculat a l'Hospital de Salt. Les memòries que el servei elabora són des d'aleshores una font per al coneixement de la patologia mental a la comarca. En aquest sentit, sembla confirmar-se la incidència de la Psicosi Maníaco-Depressiva, (Transtorn Afectiu bipolar segons la moderna classificació del DSM-III), en relació a d'altres comarques, així com els elevats índexs d'alcoholisme a la Garrotxa (30).

El 1983, el Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigit per la Sociòloga MARINA SUBIRATS, efectua un estudi sobre la Garrotxa, destinat al Reconeixement territorial de Catalunya, que incloïa una anàlisi estadística de la patologia mental a Olot i comarca. A partir d'una mostra de pacients del Serveis psiquiàtrics de la Diputació, i de la meua consulta particular, es processà un conjunt d'històries clíniques prou representatiu dels trastorns psiquiàtrics locals, de forma que

hem de considerar aquest treball com el primer estudi abordat amb criteris científico-estadístics a la Garrotxa sobre el tema.

Les dades, resumides breument, eren les següents:

1. La Neurosi, en el 40% dels casos, era el diagnòstic més freqüent.
2. L'Esquizofrènia, representava un 13% dels pacients.
3. La Psicosi-Maníaco-Depressiva un 10%.
4. L'Alcoholisme es detectava en un 8% dels casos.

Una altra anàlisi obtinguda establia correlacions entre Neurosi i Població autòctona, així com Esquizofrènia i Alcoholisme respecte a la població immigrada.

El treball establia que la meitat dels pacients patien malalties, l'origen de les quals tenia alta probabilitat d'ésser degudes a l'entorn social (31). També val la pena assenyalar que es recollien en l'estudi les dades d'un treball personal sobre el suïcidi a la comarca al llarg de 40 anys, essent la primera referència publicada sobre aquest tema a la Garrotxa (32).

Probablement, aquest treball marca una fita en el procés històric i mèdic del coneixement del caràcter i les malalties mentals dels olotins, i ens assenyala un possible camí científic per l'abordatge del que haurien d'ésser les futures disciplines psicològiques i psiquiàtriques referides a una comunitat, en aquest cas l'olotina. Probablement també, les notícies històriques aportades en aquesta comunicació, esdevindran prehistòria del coneixement, pura literatura més o menys divagatòria sobre el nostre caràcter, a mig camí entre el narcisisme local i la realitat del comportament social. Si és possible o no formular lleis sobre el caràcter d'un poble com el d'Olot, certament canviant, hem de concloure, ara com ara, que la feina està per fer.

NOTES

1. Pujiula i Ribera, Jordi (1984). "Rosell i Vilar i el racisme català". L'Avenç nº 7, Abril 1984. Barcelona.
2. Lluçh, Ernest (1981). "La revolució industrial a la Garrotxa (1777-1822)". Separata dels Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, Vol. XXV-II.
3. Zamora, Francisco de. "Diario de los viajes en Catalunya". Curiel-Barcelona, 1973.
4. Paluzié i Cantalozeila, Esteve (1860). "Olot. Su comarca, sus extinguidos volcanes,..." Establecimiento tipográfico de Jaime Jepús. Barcelona.
5. Paluzié i Cantalozeila, Esteve (1859). "Un olotense en su Patria", i "Un olotense fuera de su patria natal". La Aurora olotense nº 28 i 29 (10 i 14 Abril 1859).Olot.
6. Gelabert, Mn., Josep, pbr. (1908). "Guia il.lustrada d'Olot y ses valls". Imp. Octavi Viader". Sant Feliu de Guixols.
7. Collel, Jaume (1918). Pròleg a "Casolanes", de Josep Saderra, La Il.lustració Catalana. Biblioteca d'Autors populars. Barcelona.
8. Martí i Albanell, Frederic (1963). "Manifestacions psicològiques dels olotins". Biblioteca Olotina nº 115, Olot.
9. Vila R.P. Juan, escolapio (1946). "Geografia, historia y guía de la M.L. Ciudad de Olot. Agustín Nuñez, impresor, Barcelona.
10. Sans i Bori, Sebastià (1905). Pròleg a "Ressenya històrica del Santuari de Ntra. Sra. del Tura", de Joseph Saderra i Mata. Imp. Joan Bonet-Olot.

11. Saderra, Joseph (1914). "Olot y son esplendit paisatge". Album primer. Emp. Atles Geografich-Barcelona.
12. Benet, Rafael (1922). "Joaquim Vayreda". Publicacions de la Junta municipal d'exposicions d'art. Barcelona.
13. Juanola i Benet, Miquel (1936). "Olot en els darrers quarenta anys del vuit-cents". Papers de l'Arxiu Casulà nº 4 (1983) Olot.
14. ---(1930). "Defectes genèrics locals". El Deber nº 1725 (8 Març 1930) Olot.
15. Romeu, Josep (1958) "La comarca d'Olot pels escriptors catalans". Editorial Barcino-Barcelona.
16. Garganta i Fabrega, Miquel (1936). "Francisco de Bolós y la cultura de su tiempo". Tesis de doctorado en Farmacia en la Universidad Central. Barcelona.
17. Iglesias, Josep (1980). "Topografia mèdica". G.E.C. Vol. 14. Barcelona.
18. Danés i Torras, Joaquim (1922). "El centenari d'un manuscrit olotí: 1822". Imp. Franquet. Girona, 2ª edició a Biblioteca Olotina nº 7, Olot, 1948.
19. Garganta. Op. cit.
20. Casellas i Coll, Pere (1849). "Ensayo topográfico-filosófico-médico. O sea reseña circunstanciada de la localidad y de los habitantes de la M.L.V. de Olot". Imp. Agustín Marcobal. Barcelona.-
21. Danés i Torras, Joaquim (s.d.) "Història d'Olot - Capítol: Etnografia i caràcter". Treball mecanografiat. Inèdit. A.H.M.O. Carpeta nº 12.
22. Garganta, Op. cit.

23. Danés i Torras, Joaquim. "El centenari d'un manuscrit olotí", op.cit.
24. Garganta, Op. cit.
25. Casellas, Op. cit.
26. Danés i Torras, Joaquim. "Història d'Olot: Etnografia i caràcter. Op. cit.
27. Danés i Torras, Joaquim (1977) "Història d'Olot". Vol. II. Imp. Aubert-Olot.
28. Pujiula i Ribera, Jordi (1979). "Psicopatologia dels olotins". L'Olotí nº 25 (31 Agost 1979) Olot.
29. Alegre Paraiso, Manuel (1943) "Estudio psiquiàtrico de la provincia de Gerona". Imp. del Hospicio provincial-Girona.
30. Memoria-Projecte de la xarxa psiquiàtrica de les comarques gironines dependent de la Diputació de Girona. Hospital Psiquiàtric de Salt, Octubre 1984.
31. Reconocimiento territorial de Catalunya. Centre d'estudis de planificació (1983) Estudio de las Actividades productivas y las formas de vida. Zona II. Olot. Treball mecanografiat.
32. Pujiula i Ribera, Jordi (1981). "Estudi sobre el suïcidi a la Garrotxa 1938-1979. (inèdit).